

A magyarországi vörösteror zsidó származású áldozatai ^[1]

A „Nemzet Vértanúinak 1918-1919” emlékmű felállítására

„Mellinger Endre 17 éves, felsőkereskedelmi iskolai tanuló az uccán volt 1919. május 4-én, amikor az elfogott ellenforradalmárokat a terroristák Szamuelyi elé kísérték, s a terroristákra valami sértő megjegyzést tett, erre őt is elfogták, Szamuelyi elé vitték, ott Szamuelyi is legazemberezte, gyilkosnak, stb. titulálta, mire az halálra ítélte, május 4-én a terroristák a temető árkában agyonlőtték.”

Bevezető

A megemlékezés a forradalmak és a Tanácsköztársaság áldozatairól az 1920-as években mindvégig a magyar politikai diskurzus része volt. Az azonban, hogy külön emlékművet állítsanak az első világháborút követő forradalmak áldozatainak csak 1929-ben, az események tizedik évfordulóján konkretizálódott.

A kezdeményezés a *Peidl Gyula* által vezetett szociáldemokrata kormányt 1919-ben megbuktató, jobboldali Fehér Ház Bajtársi Egyesülettől érkezett. A szervezet tagjai 1929. január 2-ai ülésükön határoztak arról, hogy kezdeményezik a „nemzet vértanúinak” emléket állító országos szervezet megalakítását. A „Nemzet vértanúinak 1918-1919” Országos Emlékmű Bizottság néven a Nemzeti Múzeum tanácstermében felállított bizottság tagjai a közélet ismert alakjai voltak. Az alapító ülést *Habsburg József* főherceg vezette, a szervezet elnöke pedig *Pekár Gyula* országgyűlési képviselő lett. Ezen az ülésen ismertették tervüket és a tervezett menetrendet a műemlék elkészítésére felkért *Lechner Jenő* és *Fritz János* is. A hozzászóló alispánok, főispánok, püspökök és az országos főrabbi mellett, *Váry Albert* koronaügyész, *Ripka Ferenc* főpolgármester és *Bethlen István* miniszterelnök említhető meg.

Az emlékmű felállításához szükséges összeget költségvetési pénzekből, valamint különféle egyesületek és magánszemélyek adományaiból kívánták előteremteni. Március 21-én, egy évvel a Tanácsköztársaság kikiáltását és két hónappal az Emlékműbizottság megalakítását követően, *Scitovszky Béla* belügyminiszter 249.415/1929. B. M. számú körrendeletében *április elsejétől hat hónapon keresztül* engedélyezte egy, az egész országra kiterjedő pénzügyűjtés elindítását. Ennek célja - ahogy fogalmazott - az „1918. és 1919. években a magyar nemzet az állami és társadalmi rendhez való ragaszkodásuk miatt hősi halált haltak emlékét megőrkítő emlékmű felállításához”. Május 18-án pedig ugyanő a törvényhatóságokat is felkérte, hogy ha tehetik, „némi anyagi hozzájárulással” támogassák az adománygyűjtést. Ennek nyomán az emlékműnek helyet adó fővárosi közgyűlés illetékes bizottsága is tárgyalt az emlékműről és a főváros anyagi hozzájárulásáról. A június 7-ei ülésen *Liber Endre* tanácsnok terjesztette elő a Báthory-, Vécsey és Nádor utcák találkozásánál található háromszögletű térre álmotdott emlékmű terveit, aminek elkészítésére *Lechner Jenő* építész és *Füredy Richárd* szobrászt kérték fel. Mivel a vallás-és közoktatásügyi minisztérium tízezer pengőt ajánlott fel az emlékmű felállításához, a székesfőváros is hasonló összeget helyezett kilátásba, a további feltételek megállapítását pedig a művészeti és közművelődési bizottság hatáskörébe utalta. Tájékoztatta a közgyűlést arról is, hogy a tervezett helyszín engedélyezése még folyamatban van, az emlékmű felállítását pedig augusztus 6-ára tervezik.

A Fővárosi Közgyűlés művelődésügyi és közművelődési bizottságának június 17-ei ülésén éles szóváltás bontakozott ki a kormánypárti és a szociáldemokrata képviselők között. Az utóbbiak szószólója *Bechtler Péter* volt, kritikájuk pedig arra vonatkozott, hogy az emlékmű - szakítva a pártatlansággal - az „összes vértanú emléke” helyett kizárólag a Károlyi Mihály vezette Népköztársaság és a Magyarországi Tanácsköztársaság áldozatait kívánja megőrkíteni, és nem foglalkozott az 1919 őszén kibontakozó ellenforradalom és a magyarországi fehérterror áldozataival. „Ilyenről nem tudunk” - fogalmazott az egyébként a Fehér Ház szervezetben is tag, A szociáldemokrata javaslat elvetése mellett érvelt *Pergovác Gyula* is, aki szintén különbséget tett a két forradalom és az ellenforradalom áldozatai között. Míg az előbbieket „egy egész nemzet egyetemével szemben történt erőszakos cselekedeteknek” minősítette, az 1919. őszi „felpanaszolt”, „szomorú atrocitások” „nem a nemzet egyeteme ellen elkövetett atrocitások” voltak, és „nem a hatalom részéről történtek az egyeseken elkövetett erőszakoskodások”. Éppen ezért - vonta meg a konklúziót - „ezek egy emlékmű felállítását nem involválhatják, magukban.” Vitát generált a tervezett emlékmű terveiről készült képek és az anyagi hozzájárulás mértéke is. Az előzetesen bemutatott fényképek esztétikai minőségét többen is kifogásolták. *Lázár Miklós* „kőbe faragott közhelynek” és „gyenge szoborműnek” tartotta, aminek ráadásul - ahogy fogalmazott - nincs semmiféle

kontaktusa sem korunkkal, sem azzal az eszmével, amit reprezentálni akar”. A bizottság végül hajlandó volt húszezer pengőre, azaz a tervezett költség duplájára emelni a főváros hozzájárulását az emlékműhöz abban az esetben, ha a „város szépsége érdekében” új tervek születnek a felállítandó szoborról. Budapest fővárosi törvényhatósági bizottságának június 19-ei rendes közgyűlésén is alig csitulak az emlékmű által generált indulatok. *Bánóczy László* kritikájában egyfelől a készülő tervek korábban is kárhóztatott esztétikai értéke ellen emelt kifogást, másfelől nehezményezte, hogy az emlékmű 1919. augusztus 6-áig, azaz nem a Tanácsköztársaság bukásának augusztus eleji dátumáig, hanem az azt követő rövid életű szociáldemokrata kormány bukásáig terjesztette ki az áldozatok összegyűjtésének időhatárát. Ezzel a „provokációjával” ugyanis - hangsúlyozta - szándékolta összemossák a szociáldemokrácia és a kommunista párt időszakát, azaz úgy tesznek - fogalmazta meg - „mintha a bolsevizmus ellen kívánna harcolni, holott a szociáldemokrata munkásokon kíván egyet ütni.” Szót emelt a „fehér forradalom” áldozatainak érdekében is, hogy őket is sorolják a nemzet vértanúinak tagjai közé. A közgyűlés a kifogások ellenére többségi szavazással elfogadta a tanács javaslatát a tervekről.

Az emlékmű terveinek újratervezése miatti idővesztés, de leginkább a gazdasági világválság hatására csak a nehezkeseen összegyűjtött adományok hatására az emlékmű augusztus 6-ai átadásából semmi nem lett. Ehelyett a belügyminiszter a gyűjtés időhatárát többször is módosította. Először még 1929. augusztus 23-ai körrendeletében, amikor 1930. április elsejéig hosszabbította meg az időkeretet. Nem segítette a gyors munkálatokat az sem, hogy a fővárosi közgyűlés is csak az október 17-ei ülésen hozott - nyilvánosan pedig csak november 8-ai Fővárosi Közölnyben közölt - döntésében engedélyezte a húszezer pengős fővárosi hozzájárulást póthitelként való kiutalását. A szükséges pénz lassú csordogálását mutatja, hogy a fővárosi közgyűlés másodszer is kitolta a gyűjtés időhatárát, amikor már az 1930. október közepi ülésén döntött annak 1931. május 31-ig való meghosszabbításáról.

A Nemzet Vértanúinak 1918-1919 Országos Emlékbizottsága egy névsor összeállító bizottságot hozott létre a forradalmak áldozatainak precíz és hiteles összegyűjtése céljából, amelynek elnökéül *Váry Albert*et választották. Az alább közölt szemelvények az Országos Izraelita Hitközség által a zsidó felekezet és szervezetek tagjai között végzett „belső” 1929-1930 közötti adatgyűjtésből származnak. A magyarországi vörösteror zsidó-, vagy zsidó származású áldozatairól zajló levelezés a Magyar Zsidó Levéltár őri. A zsidóság szerepvállalása az első világháborút követő forradalmi mozgalmakban már a kortársak között is éles vitákat generált, és napjainkig tapasztalható a zsidóságot a Tanácsköztársaság alatt történtekért, vagy egyenesen a trianoni békeszerződésért kárhóztató kizárólagos és kollektív felelősség hangsúlyozása. Azzal, hogy a háború alatti hadseregszállító botrányok vádlottjai között sok esetben zsidó származásúakat találunk, valamint a hitfelekezet tagjainak magas száma a vezető népbiztosok között, a háború alatt- és után megerősödő antiszemita sztereotípiák egyik legfőbb hivatkozási alapja lett. Éppen ezért vált kulcsfontosságúvá és nem titkolt céllá, hogy a hazai zsidóság is bizonyíthassa, hogy áldozata volt a magyarországi vörösterornak és a meggyilkolt emberek között több esetben zsidó származásúak is voltak. A dokumentumok forrásértékét növeli, hogy nem csak a halálos áldozatokat gyűjtötték össze, de igyekeztek hitelesen közzétenni a túsíktént fogvatartottak névsorát is.

Hevesi Simon főrabbi az Országos Emlékbizottság tagjaként már 1929. február 1-én levélben fordult a Magyarországi Izraeliták Országos Irodája Elnökségéhez (**Lásd az 1. számú forrást!**), hogy az áldozatok összegyűjtésének munkájából a hazai zsidóság szervezetei is vegyék ki a részüket. Az Országos Iroda Elnöksége február 7-én kelt, 53. 347/1929. számú megkeresésével értesítette az országos zsidó szervezeteket és előljáróságokat a gyűjtésről és kérte, hogy a forradalmak egyes helyi zsidó áldozatairól hiteles névjegyzéket küldjenek a fővárosi központba. Ugyanilyen tartalmú felhívást tettek közé a legfontosabb felekezeti hetilapokban

is. Az egyes hitközségek a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának Sas utcai címére küldött válaszeveleikben beszámoltak a kommun alatti eseményekről, és elküldték nem csak a zsidó áldozatok listáját, de - az iroda kérésére - azokat is, akiket túszként fogva tartottak a Tanácsköztársaság időszaka alatt. **(Lásd a 2. 3. 4. 5. számú forrásokat!)** Az Iroda rögzítette a kapott válaszokat, ha hiányosságokat tapasztalt, vagy a kapott információk bizonytalanok voltak, akkor a részletek iránt újra érdeklődött az adott hitközségnél. Több esetben is kiderült, hogy több zsidónak vélt áldozat mégsem tartozott a hitfelekezethez. **(Lásd a 7. számú forrást!)** Ennek oka több is lehetett: amellett, hogy például az adott férfi nem volt körülmétele, előfordult, hogy kikeresztelkedett zsidó volt, vagy nem a Chevre Kadisa (Szentegylet) temette el. A zsidó származásuk száma így a kezdeti 40-ről lecsökkent 27-re. Ez a szám ugyanakkor az összes áldozat 4,6%-át adja, azaz a zsidóság embervesztesége majdnem teljesen megfelelt az összlakossághoz viszonyított 5%-os arálynak.

A Magyarországi Izraeliták Országos Központja kérte fel a felekezet közösségeit is, hogy lehetőségeik szerint anyagilag is járuljanak hozzá a felállítandó emlékmű költségeihez. Ennek összege 120 ezer pengő volt, amiből 1930 májusáig az előirányzott összeg helyett csak 96 ezer pengő folyt be. Pekár Gyula, az Emlékműbizottság elnöke ezért 1930. május 31-én külön levélben fordult az Izraelita Központhoz, hogy az „osztó-igazság” elve szerint a zsidóságra jutó 6000 pengő különbözetét minél hamarabb gyűjtsék össze. **(Lásd a 8. számú forrást!)** A zsidóságot „terhelő” költségekből ugyanis ekkorra még csak 270 pengőt fizettek be a központi kasszába.

Pár nappal később, 1930. június 9-ére az igazolóbizottság megállapította az emlékműre felvésendő nevek listáját. Bár a kőszarkofág már 1930 végére készen állt, az elejére és a hátoldalára tervezett szobormű csak 1933-ra fejeződött be, az átadást pedig a következő évre halasztották .

A Nemzeti Vértanúk Emlékművének keresztelt kőtömböt 1934. március 18-án, a tervekhez képest négy és fél évvel később avatták fel a Vértanúk terén. A pillér előtt Hungáriát szimbolizáló nőalak, hátoldalán pedig a bolsevizmust megtestesítő kígyóval viaskodó izmos férfi állt, a haraszi kőből készült kőpillér tetejére pedig kőkoporsót elhelyeztek. A két oldalára vésték az áldozatok neveit, elől a szobor és a felirat, „a nemzet vértanúinak 1918-1919”, hátoldalán pedig az kezdeményező szerepet betöltő Fehér Házra való utalás szerepelt. A vasárnap délre tervezett avatáson - amit a **filmhíradó is rögzített** [2] - Horthy Miklós kormányzó és József királyi herceg mellett a kormány több képviselője, a felsőház alelnöke, a honvédség főparancsnoka, több egyházi méltóság, városvezető és ismert notabilitás is megjelent. A Szózat elnevelését követően az ünnepi beszédet Pekár Gyula az Országos Emlékműbizottság elnöke tartotta. Ebben a forradalmi időkre úgy utalt, mint amikor „a leroskadó nemzetet a vörös rém korbáca szaggatta gyáván. Temetővé lett akkor a honfoglalók földje, mohácsi mély sírgödörre, melybe a rikoltva osztozkodók már-már tetemként taposták be a halódó Hungáriát, hogy örökre elföldeljék.” Beszédét követően elénekelték a himnuszt és meghallgatták a város főpolgármesterének *Sípocz Jenő*nek a szavait, majd versek is elhangzottak. A vasárnapra időzített emlékműavatást a Zeneművészeti Főiskola dísztermében rendezett esti ünnepi hangverseny zárta . Az avatást követően ez emlékműnél ellenforradalmi megemlékezéseket szoktak tartani, és az áldozatok emlékére mindszentekkor rendszeresen megkoszorúzták.

A forradalmi idők után tíz évvel megfogalmazódott, hosszas tervezetések és adománygyűjtések után grandiózus avatással átadott emlékmű nem volt hosszú életű, mivel 1945 szeptemberében ledöntötték. Helyén, a mai Vértanúk terén, 1996-tól Nagy Imre miniszterelnök szobra áll.

Fotók: Fortepan, egykor.hu

Források

1.

Hevesi Simon főrabbi levele a Magyarországi Izraeliták Országos Irodája Elnökségének

Budapest, 1929. február 1.

A Magyarországi Izraeliták Országos Irodája

tekintetes elnökségének

Helyben

Mélyen tisztelt Elnökség!

Bátor vagyok a mélyen tisztelt Elnökség szíves figyelmét felhívni arra, hogy megalakult József főherceg elnöklete alatt Pekár Gyula őexcellenciája vezetésével az országos bizottság, mely a kommunizmus rémuralma hősi mártír áldozatainak emlékét fogja impozáns emlékszoborban megörökíteni kik életüket veszítették hithez és hazához való hűségükért.

Az emlékszóbor [olyó] é[v] augusztus 6-án lesz ünnepélyesen leleplezve. Az emlékművön azoknak nevei lesznek megörökítve, kik a haza és a valláserkölcsi világrend szentsége ellen irányuló fölforgató áramlat hősi és mártír emlékéül áldozatai lettek; első helyen gróf Tisza István neve!

A megörökítendő nevek sorát egy erre a célra kiküldött verifikáló bizottság állapítja meg.

Mint az országos bizottság tagja, belátva annak fontosságát, hogy a verifikáló bizottság számára hitfelekezetünk részéről is az adatgyűjtés munkája megkönnyíthessék és azon óhajtól vezéreltetve, hogy hitfelekezetünknek áldozatul esett tagjai közül egyetlen méltó név se maradjon ki véletlen folytán a megörökítendőkhöz lajstromából, bár tudom, hogy vannak az anyagot gondosan és lelkiismeretesen feldolgozó szakmúvek és összeállítások, mégis esetleges hiányok elkerülése, melyek utólag alig volnának pótolhatók, szükségesnek tartom, hogy hitfelekezetünk körében is az adatgyűjtések tekintetében intézkedés történjék. Kérem ennél fogva, méltóztatásuk megfontolás tárgyává tenni, mi módon kellene és lehetne ezen adatokat akként összeállítani, hogy azoknak teljességéhez ne férjen kétség.

Készségesen vállalkoznám arra a feladatra, hogy ezeket az adatokat a kiküldött bizottsághoz eljuttassam, mely, meg vagyok győződve, hálával fogadná és tárgyilagos mérlegeléssel értékelné azokat.

Midőn az előadottakra a mélyen tisztelt Elnökség figyelmét felhívni bátorkodom, nem mulaszthatom el ismételtlen kiemelni, mily nagy jelentőséget tulajdonítok annak, hogy a magyar zsidóság hősi és mártír halottai ezen az emlékművön ép úgy mennél teljesebb számban megörökíttessenek, amint a haza szolgálatában és védelmében a különböző harcmezőkön elesett és hősi halált halt gyermekeink emléke ezredek és városok, templomok és iskolák emléktábláin megörökítést nyer.

Kiváló tisztelettel és hittestvéri üdvözléssel

Budapest, 1929 febr. 1.

Dr. Hevesi Simon

vezető főrabbi

2.

A Szolnoki Izraelita Hitközség elnökének levele a XVI. Izraelita Községkerület Elnökségének

Szolnok, 1929. február 14.

86/1929 sz.

A XVI. Izraelita Községkerület tekintetes Elnökségének,

Helyben.

1825/kk. 1929. sz. [fecsces] megkeresésükre tisztelettel a következőkben válaszolunk:

Hitközségünkben - sajnos - a kommün erősen megkövetelte a maga áldozatait, s összesen 8 vértanunk van. Ezek a következők:

1.) *Dr. Engel Sándor* ügyvéd, 32. éves, tart, főhadnagy, az ellenforradalmi csapat parancsnoka volt, amely csapat a szolnoki határban vette fel a harcot az Abony felől jövő vörösökkel, de kénytelen volt a túlerő ellen visszavonulni. Szolnokon, a vasút mellett, - ügynevezett kolóniák között, - a városbeli csőcselék hátra támadta a visszavonuló ellenforradalmárokat, Dr. Engelnek azonban sikerült másnap reggelig egy Guszmag nevű kertésznél meghúzódnia, honnan nappal hazafelé igyekezett, azonban az uccán felismerték, elfogták, Szamuely élé vezették, aki halálra ítélte, és május 6-án a temető árkában a terroristák agyonlőtték.

2.) *Sugár Miklós* 25 éves, fakereskedő, tartalékos honvédhuzárhadnagy; az előzmények ugyanazok, mint Dr. Engel Sándornál, azonban neki nem sikerült elmenekülnie, hanem a csőcselék háttámadása utáni harcban a máv kolóniáknál elesett.

3.) *Berger Albert*, 41 éves, szállító, az előzmények ugyanazok, mint az előbbieknél, a háttámadás után neki is sikerült a közelben levő Westher féle vendéglő pincéjében elrejtőznie, de valaki elárulta, elfogták, Szamuely élé vezették, az halálra ítélte és május 4-én a terroristák a temető árkában agyonlőtték.

4.) *Ösztreicher Nándor*, 42 éves, szeszgyáros, 1919. május 3-án, mikor az ellenforradalmárokat visszaverték, a vörösök üldözték - elfogták a lakásán azzal, hogy lakásából gépfegyverrel lövöldözött reájuk, s az uccára kivitték, s ott háza előtt azonnal agyonlőtték.

5.) *Erich István* 28 éves, földbirtokos szolnoki lakos, édesatyjának nagykörű-forrásparti birtokán tartózkodott, mikor a terroristák jöttek, hogy Szamuely élé kísérik. Mikor látta, hogy más menekése nincs, nehogy a pribékek kezébe kerüljön, revolvvert rántott elő, és a terroristák szeme láttára agyonlőtte magát.

6.) *Mellinger Endre* 17 éves, felsőkereskedelmi iskolai tanuló az uccán volt 1919. május 4-én, amikor az elfogott ellenforradalmárokat a terroristák Szamuely élé kísérték, s a terroristákra valami sértő megjegyzést tett, erre őt is elfogták, Szamuely élé vitték, ott Szamuelyt is legazemberezté, gyilkosnak, stb. titulálta, mire az halálra ítélte, május 4-én a terroristák a temető árkában agyonlőtték.

7.) *Gunst Sándor* 51 éves földbirtokos, az előzmények ugyanazok, mint például Dr. Engel Sándornál. Neki is sikerült elrejtőznie, de elárulták elfogták, Szamuely halálra ítélte, s 1919. május 6-án a terroristák a temető árkában agyonlőtték.

8.) *Spiller Aladár* 40-45 éves abonyi lakos, földbirtokos az Abony felé Ceglédre jövőkommun kat[on]naság elől menekült Szolnok felé, ahol az ellenforradalmárokhöz csatlakozott, őt is elfogták, Szamuely halálra ítélte, 1919. május 6-án a temető árkában a terroristák agyonlőtték.

Ez idő szerint igazoló irat egyik család birtokában sincs, miután azok beszerzése igen körülményes s hosszadalmas lenne, így csak az esetben szeretnénk beszerezni, ha arra *feltétlenül* szükség volna.

Ily irányban kérjük további szíves értesítésüket.

Megjegyezzük végül, hogy a fent felsorolt adatok tudomásunk szerint a való tényeknek megfelelnek.

Hitrokoni üdvözléssel,

Szolnok, 1929. február 14.

[olvashatatlan aláírás]

[olvashatatlan aláírás]

titkár

elnök.

3.

A Gyöngyösi Status Quo Izraelita Hitközség levele a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának

Gyöngyös, 1929. április 22.

Status quo izr. hitközség Gyöngyösön

59/h/1929. sz.

Nagyérdemű Országos Iroda!

Tisztelettel kérjük, méltóztassék Lichtenstern Dezső és Welt Ignác alábbi adatait a nemzet Vértanúinak Orsz. Emlékműbizottsága elé terjeszteni.

I. Lichtenstern Dezső, L. József városi díjnok fia, mint tart[alékos] hadnagy jött haza a leszereléskor. A forradalom kitörése napján a törvényes rend védelmére sietett, és a garázdálkodó katonákat akarta megfékezni, akik azonban a bátor katonatisztet leszúrták.

II. Welt Ignác a kommün hóhérainak áldozata volt. 1875-ben született Sátoraljaújhelyen. Fiatal éveiben az üveges mesterséget tanulta. Szorgalma és lelkiismeretessége által csakhamar kiűnt, és mint üzletvezető dolgozott egy nagyobb miskolci üvegkereskedésben. 1900-ban megnősült (neje szül. Krausz Gizella), majd Gyöngyösre költözött, ahol önállósította magát. Szorgalmas, derék ember volt, aki csak családjának és a munkának élt. 1916-ban bevonult a miskolci 10. honvéd gyalogezredhez, ahol a leszerelésig teljesített katonai szolgálatot. 1919. május 2-án üzleti ügyeiben az uccán járt, és éppen akkor ment el a városháza előtt, amikor Endrész József munkásvezér fegyverrel fenyegette a körülötte álló ellenforradalmi hangulatú polgárokat. Többen körülfojták Endrészt, köztük Welt Ignác is, aki lefegyverezte a fenyegető magatartást tanúsító kommunistát. Néhány nap múlva az ellenforradalmi megmozdulást leverték, és a városban megjelent idegen terroristák május 6-án éjjel Welt Ignácot lakásáról a városházára hurcolták, a forradalmi törvényszék elé állították, amely őt halálra ítélte. Május 7-én, a főtéren kegyetlenül kivégezték.

Gyöngyös, 1929 ápr. 22.

Kiváló tisztelettel:

(olvashatatlan aláírás)

(olvashatatlan aláírás)

titkár

elnök

4.

A Miskolci Orthodox Izraelita Hitközség levele a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának

Miskolc, 1929. június 10.

1152/1929. sz.

Tekintetes Izraeliták Országos Irodája,

Budapesten.

Kétrendbeli n[agy]b[ecsű] átiratokra tisztelettel van szerencsénk értesíteni, hogy a Mindenható irgalmából Miskolcon és vidékén a kommün rémuralma alatt zsidó áldozatul nem esett.

Teljes tisztelettel

Lőw

hitk. titkár

5.

A pesti izraelita hitközség elöljáróságának levele a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának

Budapest, 1929. június 18.

17600/1929. sz.

A Magyarországi Izraeliták Országos Irodája nagytekintetű

Elnökségének,

Budapesten

Teljes megértéssel vettük 53841/1929. sz. alatt kelt szíves átíratát, amelyben felkér bennünket, hogy közöljük mindama hittestvéreink nevét, akiket a proletárdiktatúra alatt, mint túszoikat, mint ellenforradalmárokat fogságba vetettek.

Mély sajnálattal kell azonban rámutatnunk, hogy nekünk természetesen nincs olyan kimutatásunk, amely ezeket az adatokat magában foglalná, viszont ily nagy létszámú hitközségnél, mint amilyen a pesti izr. hitközség, nem is lehet másként ezeket a neveket és adatokat összeszedni, mint nyilvános felhívás kibocsátásával, amelyre az érdekeltek bizonyára jelentkezének.

Szívesen bocsátunk mi is ki ily tartalmú kommunikét a lapokhoz, elsősorban felekezeti lapjainkhoz, amelyben felkérjük híveinket, hogy amennyiben a kommunizmus alatt mint túszoik vagy ellenforradalmárok fogságba kerültek, jelentsék be nevüket, elfogatásuk közelebbi körülményeit és tartamát az Országos Izr. Irodának, de talán egyszerűbb, ha a nagytekintetű Elnökség maga bocsát ki ily tartalmú felhívást felekezeti újságjainkban és napilapjainkban, ily módon elérve azt, hogy ne csak a pesti hitközség területéről, hanem az egész ország területéről is jelentkezzenek az érdekeltek.

Amidőn még biztosítjuk a nagytekintetű Elnökséget, hogy adatszerző munkájában mindenképpen készséggel állunk rendelkezésére, maradtunk kiváló tisztelettel és hittestvéri üdvözléssel,

a pesti izr. hitközség elöljárósága:

Budapest, 1929. június 18.

főtitkár.

elnök.

6.

Izraeliták Országos Irodája Elnökségének felhívása a zsidó hitközségekhez

Budapest, 1929. július 3.

-

Felhívás a magyar zsidósághoz!

-

A Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának elnöksége elhatározta, hogy az utókor számára összegyűjti és örök emlékezetül irattárában helyezi el a tíz év előtti kommunista rémura zsidóvallású mártírjainak neveit, akik a haza és a vallásért eszme szent ügyének védelmében vérüket hullatták és életüket feláldozták. A zsidó vértanúk ezen névsora hitet fog tenni és dicsőséges tanúságot fog szolgáltatni a magyar zsidóság rendíthetetlen, önfeláldozásig hűséges hazaszeretetére, és örök időkre hirdetni fogja minden ellenkező ráfogás és rágalom ellenére, hogy a magyar zsidóság egyeteme mindig, mindenkor, a legsúlyosabb viszonyok közt kész volt életét és vagyonát a közös szent haza oltárán feláldozni. A kommunizmus véres uralmának negyvennél több zsidó mártírja méltóan sorakozik fel a szabadságharc húszezer zsidó honvédja és a nagy háború tízezer zsidó hősi halottjának nagy hadseregében, hirdelve a kötelesség szent teljesítését, becsületet szerezve a magyar hittestvéreinknek és az idők végéig ragyogó fényben tündöklő példaadásul szolgálva az élőknek és az egymást váltó nemzedékeknek. Az Iroda elnöksége áthatva a magára vállalt feladat nagy jelentőségétől, újból azzal a kérés szóval fordul összes hittestvéreinkhez, akiknek hozzátartozói a véres terror napjaiban hősi halált szenvedtek, hogy azoknak nevét és a közelebbi körülményeket a vonatkozó bizonyítékokkal, - amennyiben még meg nem tették volna - az Országos Izraelita Irodánál (Budapest V., Sas u. 91.) sürgősen jelentsék be.

Az Iroda elnöksége ép ily fontos feladatának tekinti, hogy az utókor számára mindazon hittestvéreink nevét feljegyezze, akiket a vörös terror családi tűzhelyük mellől túszoik, vagy ellenforradalmárok gyanánt elhurcolt és állandó életveszélyben hosszabb-rövidebb ideig rabságban tartott. Ki fog derülni ebből a névsorból, hogy a kommunizmus a hazájához és vallásához hűségesen ragaszkodó zsidó polgárságban veszedelmes ellenfelét látta, és annak megfélemlítésével igyekezett zsarnok uralmát megszilárdítani. A zsidóvallású túszoik tömege ad abszurdum fogja megcáfolni a gyűlölködők vádaskodását, mintha a kommunizmus a zsidóság hatalmi céljainak eszköze volna. Ma tíz évvel a rémuralom megszűnte után még lehetséges a zsidó túszoik hiteles névsorának összeállítása. Az Iroda elnöksége tehát felhívja mindazon hittestvéreinket, akik a kommunizmus alatt, mint túszoik vagy ellenforradalmárok fogságba hurcoltattak, hogy nevüket, elfogatásuk közelebbi körülményeit és annak tartamát sürgősen közölni szíveskedjenek. Különösen fontos volna, hogy a nagyobb hitközségekben élő hittestvéreink, akikről hitközségünk kimutatást nem vezethet, a reájuk vonatkozó adatokat a névsor teljessége érdekében közöljék az Irodával.

A magyar zsidóság önmaga iránti kötelességét rója le, mikor mindazok nevét megörökíteni segít, akik életüket áldozták fel vagy veszélyeztették a felforgató törekvések elleni küzdelemben.

Budapest, 1929. július 3-án

Dr. Eulenberg Salamon

Kohner Adolf

ügyvezető elnök

elnök

Dr. Bakonyi László

titkár

7.

Váry Albert levele a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának

Hévízfürdő, 1929. augusztus 29.

Az Izraeliták Országos Irodája

T. Elnökségének

Budapest

V. Sas u. 9. sz.

Az iroda elnökségének 1929. VI. 4-én és VI. hó 26-án az Emlékműbizottság elnökségéhez intézett szíves soraira tisztelettel értesítem a Tekintetes Elnökséget, hogy mindent elkövetek, hogy a nemzet vértanúi névsorából senki ki ne maradjon. Súlyt helyezek arra is, hogy ne legyen olyan izraelita vallású ellenforradalmár vagy polgár kimaradjon a névsorból, aki ellenforradalmi magatartása vagy a polgári osztályhoz való tartozása miatt esett a vörösöknek áldozatul. A velem közölt adatokra megjegyzem, hogy Lichtenstern Dezső gyöngyösi lakos nem a vörösuralomnak esett áldozatul, a Bizottság tagja pedig kifejezetten a vörösuralom áldozatainak névsorát állítja egybe, Erlich István adatainak megállapítása folyamatban van. Dr. Berend Miklós emlékezetem szerint nem volt izraelita, Paulheim Elek r. kath. volt. Dr. Dénes Arthur ügyvéd szintén r. katolikus volt. Az adatokat nem úgy gyűjtjük, hogy azokban az ellenforradalmi áldozatok vallása is fel legyen tüntetve. Így tehát a jelentésekben néha fel van tüntetve a vallás, néha nincs. Mindenesetre, amint a végleges névsorunk megszerül és e névsorban meg tudjuk állapítani, hogy kik tartoznak az izr. vallásfelekezethez, ezt a névsort, illetve adatokat a T. Elnökség rendelkezésére fogjuk bocsátani. Egyébként a névsor-összeállító bizottságnak egyik előkelő tagja Dr. Hevesi Simon vezető főrabbi úr, kinek figyelmét mindenegyes esetre, mely az Orsz. Iroda elnökségét érdeklé fel fogom hívni.

Fogadja az Országos Izraelita Iroda őszinte tiszteletem nyilvánítását.

(Budapest)

Hévízfürdő 1929 VIII. 29.

Teljes tisztelettel:

Váry Albert

koronaügyész h. orsz. gyűl. képviselő

a névsor-összeállító bizottság elnöke

8.

Pekár Gyula levele a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának

Budapest, 1930. május 31.

1271/1930. sz.

Magyarországi Izraeliták Országos Irodája

Nagytekintetű Elnökségének

Budapest

Sas utca 9.

Nagytekintetű Elnökség.

Az 1918-1919-iki rémuralom idején, mintegy 480 mártír szenvedett vértanúhalált az alkotmány és az állami rend visszaállításáért. Az Országos Bizottság végrehajtja az első nemzetgyűlés első határozatát, melyet egyhangú helyesléssel vett tudomásul az 1929. március 21-iki képviselőház is, és a Parlament előtt a nemzet akaratából hatalmas emlékművön megőrökíti a vértanúk dicsőségének nevét.

Az emlékmű megvalósítása 120 000 pengőbe kerül. Költség előirányzatunk szerint eddig befolyt 96 000 Pengő. Előirányzatunkban az osztó-igazság szemmel tartásával izraelita vallású polgártársainktól az izr. hitközségek útján az összeg 5 (öt) százalékát, vagyis 6000 P[engő]t irányoztunk elő.

Tisztelettel értesítjük a nagytekintetű Elnökséget, hogy a vértanúk névsorának verifikálása megtörtént, mely szerint a forradalmaknak 27 izr. vallású vértanúja van. Június 10-15 között lesz az Országos Bizottság ülése, amely a jelentéseket és az ünnepély előkészítését tárgyalja.

Ezzel kapcsolatban tisztelettel kérjük a Nagytekintetű Elnökséget, legyen kedves odahatni, hogy az izr. hitközségek útján, vagy bölcs belátásuk szerinti formában, az előirányzat szerint még hiányzó 5770 P. összegyűjtessék és a Pénzügyi Központba kegyesen beküldessék, minthogy eddig a csatolt kimutatás szerint 270 pengő folyt be.

Fogadja a Nagytekintetű Elnökség megkülönböztetett tiszteletünk nyilvánítását.

Budapest, 1930. május 31.

Pekár Gyula

ny. miniszter, orsz. képviselő

az országos Bizottság

elnöke

Kiadás: 15. évfolyam (2015) 4. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/a_magyarorszag_i_vorosterror_zsido_szarmazasu_aldozatai.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/a_magyarorszag_i_vorosterror_zsido_szarmazasu_aldozatai.html

[2] <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=969>